

Matej | MONUMENTUM
HRIBERŠEK | WIESTHALERIANUM
Wiesthalerjev latinsko-slovenski
slovar 1894–2005

Izvoleček

Dejstvo, da Slovenci nismo imeli latinsko-slovenskega slovarja kot osnovnega pomagala za pouk latinskega jezika, je avstrijski oblasti dolgo rabilo kot izgovor, da v višjih gimnazijskih razredih ni dovoljevala pouka latinščine v slovenskem jeziku. Nekaj poskusov, da bi slovar dobili, je propadlo; leta 1895 pa je ekipa profesorjev pod vodstvom Frana Wiesthalerja zasnovala največji projekt klasično-filološke stroke: veliki latinsko-slovenski slovar.

Abstract

The lack of a Latin-Slovene dictionary as a fundamental teaching aid long provided the Austrian government with a pretext for prohibiting Slovene as the language of instruction for Latin at the upper gymnasium level. The first few attempts to compile a dictionary were unsuccessful. In 1895, however, a team of high-school teachers, headed by Fran Wiesthaler, conceived the most ambitious project of Slovene classical philology so far: *the* comprehensive Latin-Slovene dictionary.

1894–1918

Najbolj pereče in za Slovence najpomembnejše vprašanje na področju šolstva v času avstrijske nadvlade je bilo vprašanje slovenskega učnega jezika, pri čemer velja posebej izpostaviti pouk obeh klasičnih jezikov, ki jima je bilo v predmetniku odmerjenih dobrih 40% vseh učnih ur. Pomanjkanje ustreznih učbenikov je onemogočalo uvedbo slovenskega učnega jezika. Ko pa so v šestdesetih letih 19. stoletja stekle priprave za pridobitev ustreznih pripomočkov in učbenikov in so ti v sedemdesetih letih dejansko tudi izšli, si je slovenščina kot učni jezik izborila svoje mesto v nižji gimnaziji; v višji gimnaziji je bilo to veliko težje.

Po številnih neuspešnih poskusih, da bi tudi pouk v višji gimnaziji potekal v slovenščini, smo v začetku devetdesetih let 19. stoletja pričeli novim pobudam. Posebej velik korak za pridobitev ustreznih učnih pripomočkov za višjo gimnazijo (to je bil osnovni pogoj za uvedbo slovenskega učnega jezika) so naredili filologi. V tem obdobju so bili slovenskim dijakom na voljo vsi slovenski učbeniki za pouk latinščine v nižji gimnaziji:

a) dve latinski slovnici

- Hrovat, L.: *Latinska slovnica za slovensko mladež*. Spisal P. Ladislav Hrovat, profesor na c. k. gimnaziji novomeški. Novo mesto 1874,

- Kermavner, V.: *Latinska slovnica*. Spisal V. Kermavner, c. k. gimn. profesor. V Ljubljani 1885, 1893²,

b) vadnici za I. in II. razred

- Žepič, S.: *Latinsko-slovenske vaje za I. gimnazijski razred*. Izdelal po Jul. Alb. Dünnebjergu S. Žepič, profesor gimnazijski. Novo mesto 1875,

- Žepič, S.: *Latinsko-slovenske vaje za II. gimnazijski razred*. Izdelal po Ivanu Aleks. Rožeku S. Žepič, profesor gimnazijski. Novomesto 1875,

c) po 2 vadnici za III. in IV. razred

- Kermavner, V.: *Vadbe v skladnji latinski. Prvi del za tretji gimnazijski razred*. Sostavil prof. V. Kermavner. V Ljubljani 1882,

- Kermavner, V.: *Vadbe v skladnji latinski. Drugi del za četrti gimnazijski razred*. Sostavil prof. V. Kermavner. V Ljubljani, 1883,

- Wiesthaler, F.: *Latinske vadbe za prvi gimnazijski razred*. Sestavil Fr. Wiesthaler, c. kr. gymn. profesor. V Ljubljani 1885¹, 1892², 1898³, 1910⁴,

- Wiesthaler, F.: *Latinske vadbe za drugi gimnazijski razred*. Sestavil Fr. Wiesthaler, c. kr. gymn. ravnatelj. V Ljubljani, 1886¹, 1896², 1908³ ter

č) latinsko-slovenski slovar za III. in IV. razred

- Rožek, J. A.: *Latinsko-slovenski slovník za tretji in četrti gimnazijski razred*. Izdelan po latinsko-nemškem J. A. Rožek-a. V Ljubljani 1882.

Pri grščini je bil položaj veliko težji, saj ni bilo na voljo še nobenega učbenika ali učnega priročnika, zato so jo od samega začetka poučevali v nemščini. Vsi poskusi za pridobitev ustreznih učbenikov so se izjalovili. Tako so *Grška slovnica* Mateja Voduška (Gorica 1873), *Grška slovnica in Grška vadnica* Josipa Šumana (1882), *Grško-slovenski slovar* Valentina Kermavnerja (med 1880 in 1890) in *Grški besednjak* Rajka Peruška (med 1890 in 1900) ostali v rokopisu; izšla je le *Grška slovnica* Antona Klodiča (Gorica 1870), pa še ta samo v italijanščini, ker je Slovenska matica ni hotela izdati.¹

Leta 1894 je kranjski deželni zbor obnovil prizadevanja za uvedbo slovenskega učnega jezika v višjo gimnazijo; znova je naročil deželnemu odboru, naj kar najhitreje poskrbi za pridobitev slovenskih učnih knjig za

¹ Na 6. seji odbora Slovenske matice 7. marca 1867 (N 1867, št. 11 (13. marca), 89; Prijatelj (1938/39), 137–138.) je tajnik Lesar poročal »da se obeta Klodičeva *Grška slovnica*«; Anton Klodič, profesor na gimnaziji v Gorici, se je namreč ponudil, da jo napiše (N 1867, št. 33 (14. avgust), 271). Ker je Klodičeva ponudba prišla prepozno, so odločitev o njej prestavili na naslednjo (8.) sejo odbora; odborniki so se Klodiču zahvalili za njegovo ponudbo in mu odgovorili, da zaenkrat še ne vidijo potrebe po takšnem spisu in da ne morejo obljubiti ničesar, dokler ne dobijo rokopisa (*Poročilo o VIII. odborovi seji*. N 1867, št. 42 (16. oktober), 345). Klodič svoje ponudbe ni ponovil, slovnica pa je l. 1870 kljub temu izšla, a v italijanščini.

V. in VI. gimnazijski razred in za to uporabi odobrene neporabljene kredite.² Odbor ni ukrepal in ker tudi leto dni kasneje naročilo ni bilo izpolnjeno, je deželni zbor ponovil zahtevo deželnemu odboru, naj posreduje pri deželnem šolskem svetu, da bi s šolskim letom 1895/96, najkasneje pa s šolskim letom 1896/97 na gimnazijah v Ljubljani in Novem mestu pouk verouka, latinščine, matematike in naravoslovja v V. razredu potekal v slovenščini. Hkrati ga je pooblastil za dogovarjanje s profesorji, ki bi lahko napisali učbenike za te štiri predmete, naj se proti nagradi takoj lotijo pisanja knjig, ter za porabo sredstev v ta namen.³ Vendar pa je Bleiweis glede predloga izrazil pomislek z opozorilom, da je deželni šolski svet temu precej nenaklonjen. Deželni predsednik, baron Viktor Hein, je skušal ovreti prizadevanja za uvedbo slovenskega učnega jezika pri latinščini; opozoril je, da še vedno ni na voljo slovarja. Med njegovo razpravo v deželnem zboru se je zaslíšal Bleiweisov medklic: »Šuman!« S tem je Bleiweis razkril še eno, doslej neznano področje strokovnega delovanja slovenskega filologa Josipa Šumana (1836–1908): slovaropisje. Latinsko-slovenski slovar, ki ga je pripravljal, je bil – kot izvemo iz nadaljevanja deželnozborske debate – še v delu.

Hein je opozoril, da Šuman sam pravi, da slovar ne zadostuje potrebam višje gimnazije, in da bi bilo zato potrebno vložiti še veliko truda in vključiti veliko sodelavcev, ki bi primerno obdelali vse pisce, vključene v redno lektiro v višji gimnaziji. Svoj nagovor je zaključil z mnenjem, da brez latinsko-slovenskega slovarja pouk latinščine v slovenščini ni mogoč; učenci naj uporabljajo latinsko-nemški slovar, potem pa naj si pomagajo z nemško-slovenskim. Za Heinom je nastopil Ivan Hribar in predlagal, naj se deželni odbor obrne na deželni šolski svet in izposluje zagotovilo, da se bo pričel pouk v slovenščini takoj, ko bodo priskrbljene knjige. Priznal je, da bo sestava latinsko-slovenskega slovarja terjala veliko truda, opozoril pa tudi, da je polovica slovarja že dokončana in če se deželni odbor obrne na prof. Šumana, bo pohitel z delom in ga v letu dni dokončal.⁴

² *Sklep 15. seje deželnega zbora kranjskega (17. februarja 1894)*. ODZK 34. zv. (1894), 402–403.

³ Zahteva je bila podana na predlog Ivana Hribarja. *Stenografični zapisnik štirinajste seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 14. februarja 1895*. ODZK, 35. zv., (1895), 377–386; gl. tudi *Deželni zbor kranjski*. N 1895, št. 10 (8. marec), 96. Deželni šolski svet je ugodil prošnji za pridobitev učnih knjig (dopis z dne 7. decembra, št. 1432), odgovor glede uvedbe slovenskega učnega jezika pa je bil negativen, ker posredovanje zanjo pri ministrstvu za uk in bogočastje ni bilo mogoče, dokler ni bilo slovenskih učnih knjig. Svet je še poudaril, da lahko kandidate (aktivne učitelje) za pisanje učbenikov le predlaga, ne more pa jih natančno določiti. *Letno poročilo o delovanju kranjskega deželnega odbora za dobo od 1. januarja do konec decembra 1894*. ODZK, 35. zv., (1895), 262–263.

⁴ Slovar ni izšel, verjetno zato, ker po zasnovanju Wiesthalerjevega slovarja, ki je izpolnjeval še tako visoke zahteve, ni bil več aktualen.

Deželni odbor je takoj ukrepal in prosil ravnatelje gimnazij na Kranjskem, naj sporočijo, če in kateri profesorji so se pripravljene lotiti pisanja učnih knjig za omenjene 4 predmete. Ravnatelja ljubljanske višje in nižje gimnazije sta sklicala shod slovenskih profesorjev, med katerimi je četverica prevzela sestavo skoraj vseh zahtevanih knjig. Za latinščino so delo prevzeli Fran Wiesthaler (slovar), Lovro Požar (vadbica za III. in IV. razred) in Franc Brežnik (vadbica za V. in VI. gimnazijski razred). Za sestavo latinsko-slovenskega slovarja so na srečanju izvolili poseben odbor, ki bi se dogovoril o načinu dela, o obliki slovarja in sodelavcih. V odboru so bili: Fran Wiesthaler (vodja), Maks Pleteršnik, Rajko Perušek, Ljudevit Lederhas in dr. Lovro Požar.

Odbor se je zbral 6. aprila 1895 in po daljšem posvetu določil smernice svojega dela:

1. ker se bo izbor klasikov v V. in VI. razredu zelo verjetno še spreminjal, ne gre sestaviti le slovarčka za V. in VI. razred, ampak slovar, ki bo obsegal besedišče vseh latinskih piscev, ki so uvrščeni v gimnazijsko lektiro;

2. slovar naj se zgleduje po Stowasserjevem latinsko-nemškem in Žepičevem latinsko-hrvaškem slovarju, upoštevajo pa naj se tudi večji latinsko-nemški slovarji (Freund, Georges, Heinischen, Klotz) in vsi specialni slovarčki k šolskim klasikom, vendar slovar naj ne bo zgolj prevod, ampak iz znanstvenih in pedagoških razlogov kolikor toliko samostojno delo;

3. slovar naj obsega 60–70 tiskanih pol slovarskega formata;

4. delo se po črkah razdeli med profesorje, ki so pripravljene sodelovati;

5. urednik slovarja naj bo ravnatelj Fran Wiesthaler.

Osmega aprila 1895 je Wiesthaler predložil sklepe odbora deželnemu odboru; ta jih je potrdil 27. novembra 1895 (št. 3988) in s tem zaupal Wiesthalerju uredništvo šolskega latinsko-slovenskega slovarja. Za sodelovanje se je na Wiesthalerjevo povabilo prijavilo 11 profesorjev, ki so oblikovali natančen načrt in si razdelili delo.⁵ Obdelavo posameznih črk so prevzeli: J. Fon (I), D. Karlin (G, H), L. Lederhas (E), M. Markič (F), M. Petelin (C), L. Pintar (T), dr. J. Pipenbacher (R), M. Pleteršnik (D), dr. L. Požar (A, B), dr. M. Suhač (S), A. Tavčar (U, V) in F. Wiesthaler (KLMNOPQXYZ).

Kmalu se je na Wiesthalerja obrnilo več duhovnikov in pravnikov s pobudo, naj slovar razširi na celotno latinsko besedišče in poleg klasikov vključi še besedišče Vulgate ter cerkvenih in pravnih piscev. Ker ni bilo pričakovati, da se bo kmalu ponudila tako ugodna priložnost, da bi Slovenci dobili splošni latinsko-slovenski slovar, je Wiesthaler s privoljenjem

⁵ *Letno poročilo o delovanju kranjskega deželne odbora za dobo od 1. januarja do konca decembra 1895*. ODZK, 36. zv., (1896), 244–246; Wiesthaler (1923), Predslovje; Wiesthaler (1896/97), III–IV, Predslovje.

sodelavcev naslovil na deželni odbor prošnjo za sestavo splošnega ((pri)ročnega) slovarja. Deželni odbor je z razpisom z dne 5. februarja 1900 prošnjo odobril.⁶

V izvestju II. državne gimnazije za l. 1896/97 je Wiesthaler poskusno objavil odlomek slovarja (gesla *N-nescio*) z enakim namenom kot 25 let pred njim Janko Pajk:⁷ pridobiti mnenja, nasvete in predloge kar največ ljudi.⁸ Objava je zbudila veliko pozornosti, tudi v nemških krogih.⁹ Vendar so se s to objavo začele težave; nekateri sodelavci so bili zaradi zdravstvenih težav prisiljeni opustiti sprejete naloge, nekaterim poklicne dolžnosti niso več dopuščale časa. Zato je delo napredovalo le počasi in je v veliki meri padlo na Wiesthalerjeva ramena. Upanje, da bodo vsi sodelavci delo opravili tako, kot ga je sam predstavil v izvestju, se ni uresničilo. Obdelano gradivo, ki ga je dobil od sodelavcev, ni bilo primerno za tisk; bilo je zgolj material za sestavo slovarja, vsebinsko in oblikovno nepopoln. Zato je moral sam celotno gradivo predelati, na novo sestaviti in mu dati enovito obliko, skratka napisati skoraj cel slovar, kar je delo zelo zavleklo.¹⁰

Aprila 1899 je deželni odbor po nalogu deželnega zbora prosil prosvetno ministrstvo, naj profesorjem, ki so sprejeli pisanje slovenskih učnih knjig, odobri leto popolnega ali pa vsaj delnega dopusta; prošnja je konkretno veljala za sodelavce pri slovarju. Deželni odbor je naslovil prošnjo tudi na deželno predsedstvo, naj vsaj enega izmed sodelavcev oprosti učnih obveznosti popolnoma, ostale pa polovice.¹¹

Wiesthalerjeva odločitev, da v slovar vključi tudi cerkvene pisce in besedila, je zbudila nekaj nejevolje. V letih 1901 in 1902 je Anton Aškerc

⁶ Deželni odbor je kot nagrado za slovar izplačal 45 gld. za tiskano polo, Wiesthalerju kot uredniku pa za revizijo rokopisa, redakcijo in zadnjo korekturo tiskanih pol še dodatnih 300 gld. nagrade. Finančno je podprl tudi nakup priročnikov, ki so jih avtorji uporabljali pri sestavi slovarja; kupljene knjige so ostale v lasti obeh ljubljanskih gimnazij. *Letno poročilo o delovanji kranjskega deželnega odbora za dobo od 1. januarja do konec decembra 1895*. ODZK, 36. zv., (1896), 244–246.

⁷ Janko Pajk (1837–1899) je bil prvi, ki se je lotil izdelave latinsko-slovenskega slovarja. Z delom je začel l. 1871, pridružilo pa se mu je več sodelavcev, med njimi njegov stanovski kolega in prijatelj Josip Šuman (Pajk (1900), 10; R(aič) B(ožidar): *Latinsko-slovenski slovar*. SN 1871, št. 137). Leta 1871 je v letnem poročilu mariborske gimnazije poskusno predstavil dve strani slovarja z namenom, da bi strokovnjaki o njem bodisi javno bodisi Pajku osebno podali mnenje glede obsega, tiska ipd. Pajk dela ni dokončal; zaradi rovarjenja nemškutarških poslancev je moral skupaj s Šumanom zapustiti Maribor. Gl. Hriberšek (2002), 88–90.

⁸ Wiesthaler (1896/97), III–VI + 1–38.

⁹ Prim. LSZg 25 (1897), 127.

¹⁰ NALj, P šte. 481/46, Zapuščina dr. Franca Jereta – Poročilo ministru Korošču o Wiesthalerjevem slovarju (11. junij 1929).

¹¹ *Letno poročilo o delovanji kranjskega deželnega odbora za dobo od 1. oktobra 1898 do konca septembra 1899*. (Poročilo o 10. seji deželnega zbora 18. aprila 1899). ODZK, zv. 40 (1900), 204.

pod psevdonomima »Cicero« in »Jugurta« zahteval izključno slovar klasikov in grajal vključevanje cerkvenih piscev, kar je utemeljeval s tremi razlogi: a) njihova latinščina ni klasična, b) ti avtorji niso del redne lektire na nobeni avstrijski gimnaziji in c) vključevanje njihovega besedišča podaljšuje delo na slovarju ter s tem zadržuje aktiviranje slovenskih višjih gimnazijskih razredov. Izrecno pravi: »Slovenski narod zahteva slovenskih višjih gimnazij in pomanjkanje latinsko-slovenskega slovarja je glavna ovira, da jih še nimamo!«¹² Članek, pisan s precej ironije, končuje s pesimistično napovedjo, da bo slovar izšel čez pol stoletja.¹³

Od leta 1900 naprej je Wiesthaler slovarsko gradivo pregledoval, ga dopolnjeval in pripravljajl za tisk.

Dvanajstega februarja 1906 je na pobudo Franca Hubada, tedanjega deželnega šolskega nadzornika, Fran Wiesthaler, ravnatelj II. državne gimnazije v Ljubljani, sklical profesorje ljubljanskih srednjih šol na pogovor o slovenskih učnih knjigah.¹⁴ Te ankete, ki ji je Wiesthaler tudi predsedoval, udeležilo pa se je več kot 20 ljubljanskih profesorjev, so se udeležili predstavniki vseh strok; osrednja tema je bila problematika slovenskih učbenikov. Na drugem srečanju (21. februarja) so izvolili »osrednji ljubljanski odbor«, v katerem je bil po en predstavnik vsake stroke, njegova naloga pa je bila posredništvo med širšo javnostjo, ki jo zanima problematika šolstva in učnih knjig, ter pisci knjig; odborniki so odgovarjali na strokovna vprašanja in poizvedbe ter sprejemali nasvete in priporočila glede šolskih knjig. Za vodjo odbora je bil izbran Fran Wiesthaler, ki je bil obenem tudi zastopnik in poročevalec za področje klasične filologije.

V času ankete je bil rokopis za veliki slovar skoraj v celoti dokončan, čakal je le še na zadnjo redakcijo, ki jo je znova prevzel Wiesthaler; deželni odbor mu je v ta namen izposloval enoletni dopust. Na anketi so se prvič konkretnije pogovarjali tudi o izdaji slovarja; Josip Wester je predlagal, da bi ga izdajali v sešitkih, kakor Pleteršnikov slovensko-nemški slovar; tako bi bilo mogoče prodati več izvodov.¹⁵ Po ustanovitvi »Društva slovenskih profesorjev« l. 1906 je slovar prešel pod okrilje društva; kljub optimističnim napovedim, ki jih je društvo dajalo o njegovem izidu iz leta v leto, se je redakcija vlekla vse do leta 1914.¹⁶ Kolikšen je bil pomen slovarja v boju za slovensko višjo gimnazijo, dokazuje tudi naslednje. Ko si je Društvo slovenskih profesorjev v šolskem letu 1908/09 prizadevalo za uvedbo slovenščine kot učnega jezika pri latinščini in V. gimnazijskem razredu, je ministrstvo zavrnilo

¹² LZ 21 (1901), 868; LZ 22 (1902), 863-864.

¹³ Na Aškerčev vehementni odziv, s katerim je vnesel v strokovne kroge kar nekaj razburjenja, je ostro odgovoril J. Wester (gl. Wester (1903)).

¹⁴ SN 1906, št. 68-70.

¹⁵ SN 1906, št. 69 (Poročilo o anketi o slovenskih učnih knjigah).

¹⁶ Ilešič-DSP (1910), 475; Ilešič-DSP (1911), 568; Ilešič (1912), 484.

zahtevo z izgovorom, da ni latinskega slovarja. Društvo je poskušalo doseči, da bi slovar šteli le za učni pripomoček, ne pa za učno knjigo, vendar ni uspelo; izgovor, da ni slovenskih učnih knjig je tako ostal še vedno v veljavi.¹⁷

Leta 1913 je bilo napovedano, da bi lahko slovar šel v tisk v roku enega leta. Ker so bili predvideni tiskarski stroški ogromni, sta Društvo slovenskih profesorjev in Slovenska matica združila moči; odbor Društva se je obrnil na deželni odbor, da bi pri ministrstvu izposloval potrebna materialna sredstva, sicer namenjena za izdajanje znanstvenih del, v svojo prošnjo pa je oba slovarja vključila tudi Slovenska matica.¹⁸ Petnajstega julija 1914 je Wiesthaler sporočil deželnemu odboru, da je večina dela končana, in prosil za tisk slovarja. Zaradi izbruha 1. svetovne vojne deželni odbor kljub Wiesthalerjevemu večkratnemu posredovanju ni poskrbel za tisk; na negativni odgovor je urednik čakal skoraj do konca vojne, dobil pa ga je šele po posredovanju odbora Društva profesorjev.

1918–1927

Pomanjkanje latinsko-slovenskega slovarja je ostalo dediščina avstro-ogrskega obdobja. Štiriindvajsetega oktobra 1918 pa je ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič po prelatu A. Kalanu sporočilu deželnemu odboru in Društvu slovenskih profesorjev, da je pripravljen financirati tisk latinsko-slovenskega slovarja. Ob koncu vojne je del stroškov prevzel še kranjski deželni odbor, del pa pokrajinska vlada za Slovenijo. Slovar kljub temu ni mogel v tisk zaradi tehničnih težav (ni bilo papirja, črk in stavcev), saj je šlo za eno najobsežnejših in tiskarsko najbolj raznolikih del v Sloveniji sploh; že sama priprava na tiskanje in nabava novega materiala v skladu s šolskimi in tehničnimi predpisi sta trajali več kot leto dni. Zato so profesorji začasno posegali po priročnih slovarčkih, ki so jih srednješolski profesorji še za časa Avstrije pripravljali in izdajali kotčasne pripomočke za prevajanje šolske lektire. Na voljo so bili naslednji priročni slovarčki:

• Rožek, J. A.: *Latinsko-slovenski slovník za tretji in četrti gimnazijski razred*. V Ljubljani 1882.

• Koprivšek, L.: *Latinsko-slovenska frazeologija k I. knjigi Caesarjevih komentarjev de bello gallico za naše četrtošolce*. Novo mesto 1890 (Izvestje novomeške gimnazije 1890/91).

• Jeršinovič, A.: *Komentar h Gollingovi izdaji Kornelija in Kurcija za tretji gimnazijski razred*. Spisal Anton Jeršinovič. Kranj 1903 (Izvestje kranjske gimnazije 1903/04; kot ponatisk: V Ljubljani, 1904).

• Fon, J.: *Latinsko-slovenska frazeologija k IV. knjigi Cezarjevih komentarjev*

¹⁷ Ilešič–DSP (1909), 473–474.

¹⁸ Ilešič (1913), 553.

de bello Gallico za naše četrtošolce. Celje 1906 (Izvestje B celjske gimnazije 1905/06).

• Fon, J.: *Latinsko-slovenska frazeologija k VI. knjigi Cezarjevih komentarjev de bello Gallico za naše četrtošolce*. Celje 1907 (Izvestje B celjske gimnazije 1906/07).

• Košan, J.: *Latinsko-slovenski slovar k Latinski čitanki za tretji gimnazijski razred*. Sestavil prof. J. Košan. V Ljubljani, 1908.

• Jeršinovič, A.: *Livijev komentar. I. del – 1. knjiga*. Sestavil Anton Jeršinovič. V Ljubljani 1908.

• Jeršinovič, A.: *Livijev komentar. II. del – 21. knjiga*. Sestavil Anton Jeršinovič. V Ljubljani, 1909.

• Dokler, A.: *Slovarček k izbranim Ovidijevim pesmim Sedlmayerjeve izdaje*. Sestavil Anton Dokler. Ljubljana 1909.

• Dokler, A.: *Komentar k Ciceronovim govorom proti Katilini*. Sestavil Anton Dokler. Izvestje kranjske gimnazije 1909/10, 3–28. Kot ponatisk: Ljubljana 1910.

• Južnič, R.: *Slovarček k I. in II. knjigi Vergilijeve Eneide in k izbranim pesmim iz »Georgica« in »Bucolica«*. V Ljubljani 1910.

• Jeršinovič, A.: *Salustijev komentar (Bellum Jugurthinum)*. Sestavil Anton Jeršinovič. V Ljubljani 1910.

• Prebil, A.: *Slovarček k I., V., VI., VII., VIII. in IX. spevu Odiseje*. Sestavil Andrej Prebil. V Ljubljani 1912.

• Košan, J.: *Latinsko-slovenski slovarček k Latinski čitanki za IV. (in V.) gimnazijski razred*. V Ljubljani 1912.

• Južnič, R.: *Slovarček k Vergilijevi Eneidi. II. del. Knjige III.-VI.* V Ljubljani 1912.

• Pipenbacher, J.: *Slovarček h Qu. Horati Flacci carmina selecta (po Huemerjevi izdaji)*. Priredil dr. Jos. Pipenbacher. V Ljubljani 1912.

Na drugem sestanku odseka za klasično filologijo Društva slovenskih profesorjev 16. januarja 1919 je Ivan Samsa v svoji razpravi o slovenskih učnih knjigah za klasično filologijo predlagal, naj Društvo poskrbi za skorajšnji natis modernega latinsko-slovenskega slovarja s posebnim poudarkom na etimologiji in s predstavitvijo historičnega razvoja jezika v uvodu. Prof. Ivan Maselj je predlagal, naj povprašajo Wiesthalerja, če njegov slovar ustreza tem zahtevam; morda je prav Masljev predlog botroval nastanku uvodne razprave o latinskem jeziku, ki jo je za slovar napisal dr. Josip Tominšek.¹⁹ Po številnih spremembah v vrstah sodelavcev so slovarsko gradivo obdelali: Fran Ilešič (A), Josip Wester (B in C), M. Pleteršnik (D), Jul. Krek (E), Ivan Koštial (F)²⁰, M. Karlin (G in H), Jak. Teršan (I od

¹⁹ *Tajnikovo poročilo na občnem zboru dne 2. junija 1918*. Izvestja DSP (1919), 2, 32–33; *Poročilo o rednem občnem zboru dne 15. XII. 1918*. Izvestja DSP (1919), 16, 22.

²⁰ Ivan Koštial se razen pri delu na slovarju ni veliko udeleževal na klasično-filološkem

začetka do indissimilis), K. Hočevar (od indissimulabilis do konca), Jos. Pipenbacher (R), Rudi Južnič (T) in Fran Wiesthaler (K, L, M, N, O, P, Q, S, U, V, X, Y, Z).

Ko je ljubljanska škofija prevzela tiskarske stroške, je bilo sklenjeno, naj se vzporedno tiskata dva slovarja: veliki, znanstveni slovar v 1500 izvodih in mali šolski (po vzoru Stowasserjevega slovarja; po obsegu bi bil približno za polovico manjši od velikega) v 2000 izvodih. Za oba slovarja je Wiesthaler pripravil samo en rokopis; zato je bil najprej načrtovan tisk velikega slovarja, iz katerega bi se po posameznih polah črtalo gradivo, ki bi za šolsko izdajo ne prišlo v poštev. Junija 1921 se je začelo tiskanje slovarja; pri stavljenju besedila so nenehno delovali štirje stavci, vso korekturo pa je opravil Wiesthaler sam. Če bi se delo nadaljevalo v takšnem tempu, kot se je začelo, bi bil slovar verjetno končan l. 1927. Sešitek, ki je bil izdan l. 1923 z naslovom *Latinsko-slovenski ročni slovar (A-EXTIMESCO)*, je obsegal 22 pol (352 strani); tiskarna ga je po naročilu škofa Jegliča v 50 izvodih razposlala na vpogled ravnateljstvom in knjižnicam srednjih šol ter nekaterim posameznikom.

Leta 1923 pa so se začele težave; 27. junija 1923 je Gornji grad, ki je bil ekonomska osnova ljubljanske škofije, prizadela huda povodenj in nato konec novembra 1924 še ena. Škof Jeglič je šel v Beograd prosit za posojilo, vendar je bil odgovor negativen; zato je moral posojilo (2.000.000 Din.) najeti doma ob visokih obrestih, ki so škofijo bremenile še več kot deset let. Težko finančno stanje je naposled škofa prisililo v ukinitvev podpore za tisk slovarja. V začetku leta 1925 so prenehali s tiskanjem; do takrat je bilo natisnjenih 31 strani uvoda in 63 pol slovarja (gesla od *A* do *facilis*). Razvoj dogodkov je nanesele, da je natis najpomembnejšega priročnika za pouk latinščine sovpadel z ukinitvijo latinščine v nižjih realnih gimnazijah.²¹

Fran Wiesthaler ni dočakal izida svojega življenjskega dela; umrl je 26. januarja 1927.

Težavo je začasno rešil dr. Fran Bradač, takrat docent na Oddelku za klasično filologijo, ki je novembra l. 1926 izdal svoj *Latinsko-slovenski slovar*. V slovar je vključil besedišče piscev, ki so jih brali ali bi jih utegnili brati v okviru gimnazijskega pouka latinskega jezika; pri izdelavi slovarja je upošteval 15 avtorjev (Fajdrus, Kornelij Nepot, Kurcij Ruf, Cezar, Cicero, elegiki, Ovidij, Livij, Vergilij, Plinij mlajši, Salustij, Horacij, Tacit, Plavt, Terencij). Pri delu je Bradač uporabljal vse razpoložljive tuje slovarje in komentarje ter do tedaj nastale slovenske slovarčke in komentarje. Avtorju je s svojimi slovaropisnimi izkušnjami pomagal tudi Anton Dokler, avtor

---

področju, kot jezikoslovec pa se je ukvarjal s slovaropisnim delom. To dokazuje tudi njegova zapuščina, v kateri je ohranjen njegov *Slovenski etimološki slovar* (760 lističev, obdelanih podobno kot rokopisno gradivo Wiesthalerjevega slovarja; gl. NUK, Ivan Koštial Ms 21/85, mapa IX, 2.).

²¹ Prim. tudi *Preurejanje naših srednjih šol*, S, 14. januarja 1925. (poročilo o seji odbora Društva prijateljev humanistične gimnazije z dne 10. januarja 1925).

grško-slovenskega slovarja, ki je slovar pregledal in pomagal pri korekturi. Bradačev slovar žepnega tipa bi za časa Avstrije zaradi svoje sumarnosti gotovo ne bil uradno potrjen kot šolski učbenik, vendar je predstavljal največ, kar je bilo mogoče narediti v neurejenih razmerah, ki so zaznamovale šolstvo tega obdobja, največ, kar so si dijaki lahko finančno privoščili, in največ, kar so bile tiskarne pripravljene založiti in natisniti. Slovar je bil prvič ponatisnjen l. 1929 v nespremenjeni obliki. Leta 1937 je Bradač pripravil 2. izdajo, v kateri je na pobudo prijateljev razširil izbor avtorjev in slovar priredil tudi za izvenšolske potrebe; s tem je slovar presegel okvir šolskega slovarja, vendar razen razširjenega besedišča (94 strani več) ni prinesel nobene novosti. Nova izdaja, katere obseg zaradi predvidenih tiskarskih stroškov in z njimi povezane sprejemljive prodajne cene ni smel preveč narasti, je obsegala besedišče vseh klasičnih in poklasičnih avtorjev, prvih krščanskih piscev ter nekaj besedišča iz srednjeveške latinščine. Leta 1955 je izšla 3., dopolnjena in razširjena izdaja slovarja, ki je doživela vsaj še šest ponatisov (1957, 1973, 1986, 1990, 1996, 2001).

1927–1945

Kranjskega deželnega zbora, ki je dal zeleno luč za začetek dela na Wiesthalerjevem slovarju, ni bilo več, drugje pa ni bilo mogoče računati na kakršno koli podporo. Natisnjeno gradivo je 11 let čakalo na sedežu Katoliškega tiskovnega društva, slovarsko gradivo pa je Wiesthaler zapustil v last dedičem. Vmes je pobudo za nadaljevanje dela prevzelo Društvo prijateljev humanistične gimnazije, najbolj prof. Franc Jerè, ki se je junija 1929 za finančno pomoč obrnil na ministra Korošca²² ter na nekatere tuje fundacije (Carnegie, Rockefeller), a zaman. Končno se je društvo za pomoč obrnilo tudi na Društvo za humanistične vede.²³ Ker je natisnjeni material propadal na podstrešju Katoliškega tiskovnega društva (Poljanski nasip št. 10), se je l. 1935 društvo obrnilo na Wiesthalerjeve dediče, naj dovolijo, da Jugoslovanska tiskarna iz natisnjenega materiala sestavi kakih 200 izvodov in jih ponudi v prodajo po zmerni ceni, društvo pa bi poskrbelo za reklamo.²⁴ Leta 1936 je škof dr. Gregorij Rožman zaradi velikega interesa za slovar društvu zaupal upravljanje slovarskega gradiva; društvo je še isto leto dalo tiskane izvode vezati in jih prodalo. Leta 1938 je društveni odbor sklenil odkupiti preostali rokopis slovarja²⁵; to se je zgodilo l. 1940.

Prof. Jerè je pripravil tudi načrt za nadaljevanje dela na slovarju;

²² NALj, P števil. 481/46, Zapuščina dr. Franca Jereta – Poročilo ministru Korošču o Wiesthalerjevem slovarju (11. junij 1929).

²³ *Peta poslanica Društva prijateljev humanistične gimnazije*. Ljubljana, 1. oktobra 1931, 8.

²⁴ *Sedma poslanica Društva prijateljev humanistične gimnazije*. Ljubljana, marca 1935, 15.

²⁵ *Deveta poslanica Društva prijateljev humanistične gimnazije*. Ljubljana, junija 1938, 15.

predlagal je, naj delo prevzame član Oddelka za klasično filologijo na ljubljanski univerzi, dr. Fran Bradač, avtor priročnega latinsko-slovenskega slovarja. Novi urednik bi moral prevzeti obvezo, da se bo vživel v Wiesthalerjevo delo in ga nadaljeval v njegovem duhu brez bistvenih sprememb; te naj bi bile prihranjene za drugo izdajo (zraven je avtorjev pripis: »Ki je ne bo nikdar!«).²⁶ Za nadzor dela in kot pomoč bi se oblikoval svet, v katerem bi bili univ. prof. dr. Dragotin Oštir, prof. Josip Osana in prof. Anton Sovrè (oba profesorja na I. državni gimnaziji v Ljubljani).

Leta 1940 je imel škofijski ordinariat dovolj denarnih virov, zato se je škof Rožman odločil nadaljevati tiskanje in delo na slovarju; 15. avgusta 1940 je zaupal prof. Francu Jeretu vodstvo tiska in pregled rokopisa. Jerè je 21. septembra prevzel rokopis od Wiesthalerjeve hčere. Hkrati z latinskim slovarjem je prevzel tudi obrnjeni Pleteršnikov slovensko-nemški slovar (prav tako Wiesthalerjevo delo). Rokopis je prof. Jerè hranil doma v Zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu;²⁷ pregledal je črke F, G in večino črke H ter nadomestil nekaj zastarelih izrazov z novejšimi, za pregled etimologij pa je naprosil dr. Milana Grošlja, ki je pregledal prvo polovico črke F.

Delo je spomladi 1941 ustavila vojna. Osemindvajsetega aprila 1941 je moral prof. Jerè skupaj z drugimi profesorji v eni uri zapustiti zavod in je le po srečnem naključju rešil zaboj z rokopisom; rokopis obrnjenega Pleteršnikovega slovarja je ostal v zavodu in bil uničen skupaj z drugimi zavodskimi arhivi in knjigami. Rokopis je prof. Jerè skozi celo vojno po malem pregledoval in pripravljajl za tisk.²⁸

1945–2005

Leta 1946 se je SAZU pripravljala na izdajo velikega slovenskega akademskega slovarja in na izdajo novega, izpopolnjenega Pleteršnikovega slovarja. V delo je bilo vključeno tudi ekscerpiranje del od l. 1890 naprej. Slovarska komisija je prosila dr. Franca Jereta, naj poleg novih prevodov Svetega pisma in preglednega ekscerpiranja Bogoslovnega vestnika prevzame tudi delno ekscerpiranje Wiesthalerjevega slovarja.²⁹ Leta 1949 je prof. Jere po navodilu škofa Antona Vovka rokopis skupaj natisnjenimi izvodi in papirjem odstopil v last Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.³⁰ Tu je gradivo 40 let čakalo

²⁶ NALj, P šte. 481/46, Zapuščina dr. Franca Jereta – Poročilo ministru Korošču o Wiesthalerjevem slovarju (11. junij 1929).

²⁷ Rokopisna zbirka Biblioteke SAZU, R 80/1 – Reverz (21. september 1940).

²⁸ Rokopisna zbirka Biblioteke SAZU, R 80/2 – Dopis Fr. Jereta SAZU (20. avgust 1949).

²⁹ P šte. 481/46 (27. september 1946; generalni sekretar Fran Ramovš).

³⁰ NALj, P šte. 481/46, Zapuščina dr. Franca Jereta – Pismo škofa Vovka z dne 30. julija 1949, šte. 2111.

na nadaljevanje dela. Povojni režim za tovrstne kulturne podvige ni imel nobenega razumevanja. Iz pripovedovanja akad. prof. dr. Kajetana Gantarja vemo, da je skušal prof. Anton Sovrè zanj urediti, da bi delal na tem slovarju, vendar zaradi nenaklonjenosti stroki (in verjetno tudi posameznikom) ni uspel.

Svoj prerod je doživel slovar konec osemdesetih, v začetku devetdesetih let, ko se je Založba Kres na čelu z direktorico Selino Ambrož, gospodom Aleksandrom Ambrožem in glavnim pobudnikom projekta gospodom Dušanom Drolcem odločila za velik in tvegan tako založniški kot tudi finančni podvig: za ponovno oživitev projekta. Založba je zbrala prvo ekipo sodelavcev, v kateri so sodelovale tri takrat absolventke latinščine, Bronislava Aubelj, Ksenija Geister in Renata Hrovatič, ki so se pod mentorstvom prof. dr. Erike Mihevc Gabrovec in akad. prof. dr. Kajetana Gantarja lotile dela; to je vključevalo prepis, pregled, popravljanje in posodabljanje ohranjenega slovarskega gradiva. Njihov pristop in glavna načela pri delu opisuje prof. Gantar v *Predgovoru* k prvemu delu slovarja, kjer predstavi tudi glavno dilemo, s katero se je srečala nova ekipa sodelavcev: ali besedilo ohraniti v prvotni obliki, ga zgolj ponatisniti, lističe pa prepisati in izdati v nepopravljeni obliki ali pa ga posodobiti. Pritrditi je treba odločitvi za posodobitev besedila, saj bi bil slovar v prvotni obliki povsem nepraktičen, ker bi posameznik pri uporabi potreboval petkrat več časa, da bi razvozlal pomen slovenske besede (pri tem bi moral intenzivno listati po Cigaletovem *Nemško-slovenskem slovarju* in Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* in si obenem pomagati še s tujimi slovarji in s SSKJ) kot pa pomen originala. Res pa je, da so kljub Wiesthalerjevi redakciji še kako opazne razlike v kvaliteti obdelave posameznih gesel. Gesla, ki jih je obdelal Wiesthaler sam, so daleč najkvalitetnejše obdelana in zahtevajo najmanj popravkov; pri nekaterih pa se znajde pregledovalec na robu obupa, ko si ne more pomagati z nobenim od naštetih priročnikov, včasih še s primerjavo s tujimi slovarji ne, ker so razlike v interpretacijah pomenov tudi med slovarji samimi.

Prva ekipa je obdelala gesla od *A* do *ex*, torej kvantitativno malo manj gesel, kot jih je obsegala prva izdaja (*A-Facilis*). Delo se je zaključilo leta 1995 z izidom drugega dela slovarja (*Coll-Ex*), ko so omenjene tri sodelavke doštudirale, se zaposlile in prenehale z delom na slovarju.

S koncem leta 1997 pa je delo prevzela nova ekipa pod vodstvom podpisanega. To je pomenilo tudi nekatere nove pristope in spremembe. Prva skupina je imela delo olajšano do te mere, da so sodelavke pregledovale tekst, ki je že bil natisnjen in izdan v knjižni obliki. Nova ekipa se spopada z gradivom, ki je bilo doslej ohranjeno samo v rokopisu na lističih, kar predstavlja svojevrsten podvig tako za prepisovalce kot tudi za pregledovalce.

Tretji del slovarja je prepisal g. Marjan Cimerman, ki ga je založba

našla v dveh letih zatišja. Slovar so strokovno pregledali dr. Matjaž Babič (*facilitas—fluctuosus*), lekt. Martin Benedik (*impluviium—intendo*), lekt. Breda Cop (*fluctus—fututrix*), Pavel Češarek (*H—hystrix; I—impluviatus*) in asist. Matej Hriberšek (*F—facilis; G—Gythaeum; intenebrico—iynx; K*).

Za pomoč pri prepisovanju ohranjenega gradiva 4. dela slovarja so bili naprošeni študentje in študentke klasične filologije. Kljub začetni skepsi glede odziva (takšno delo predstavlja namreč veliko dodatno obremenitev) se je kmalu izkazalo, da je ta povsem odveč; za sodelovanje se je prijavilo kar 26 študentov. S tem so ekipi pregledovalcev odvzeli najhujše breme in najbolj mukotrpno delo, ki bi si ga ta pri svojih siceršnjih obveznostih časovno ne mogla privoščiti: prepisovanje rokopisnega gradiva, za kar smo jim na moč hvaležni.

Pri prepisovanju 4. dela so sodelovali: Marija Helena Kališnik, Maja Likar, Nina Vuk, Elizabeta Murenc, Darja Mlakar, Mitja Sadek, Kozma Ahačič, David Movrin, Martina Hoyer, Lucija Krošelj, Julijana Visočnik, Simona Sašek, Aleš Maver, Tina Bernik, Sonja Ljubetič, Ana Premk, Tinka Selič, Neža Vilhelm, Maja Gril, Jurij Frice, Tina Silič, Mojca Mikuž, Jera Ivanc, Jelena Isak, Janja Žmavc in Nada Grošelj.

Četrti del slovarja so strokovno pregledali: dr. Matjaž Babič, Pavel Češarek, Kozma Ahačič in David Movrin (končni pregled in redakcija), Milan Žlof (lektor slovenskega jezika, jezikovni svetovalec in redaktor) ter mag. Matej Hriberšek (strokovni pregled, korektura, redakcija, dopolnitev manjkajočih in nepopolnih gesel).

Pri prepisovanju petega dela so sodelovali: Neža Vilhelm, Janja Žmavc, Tinka Selič, Martina Hoyer, Darja Mlakar, Aleš Maver, Pavel Češarek, Sonja Ljubetič, Maja Gril, Marija Helena Kališnik, Ana Premk, Nina Vuk, Mitja Sadek, Simona Sašek, Tina Bernik, Julijana Visočnik, Petra Planinc, Eva Stojan, Tomaž Kremžar, Miran Sajovic, Marjeta Stres, Matevž Zupančič, Neža Pirc in Kristina Tomc.

Peti del slovarja bo izšel v drugi polovici l. 2004.

Pri prepisovanju šestega dela sodelujejo: Maja Žumer, Mateja Kavaš, Olga Osredkar, Martin Oblak, Primož Vresk, Neža Vilhelm, Sonja Krečič, Julijana Visočnik, Tomaž Kremžar, Tina Silič, Ana Premk, Neža Pirc, Miran Sajovic, Aleš Maver, Nina Vuk, Matevž Zupančič, Marija Helena Kališnik, Mitja Sadek, Maja Gril, Mateja Švajncer, Monika Deželak in Tina Hoyer.

Šesti del bo izšel l. 2005.

V tretjem delu, ki je prvi podvig te skupine, so se sodelavci še nekoliko lovili in usklajevali, četrti del pa je v vseh pogledih tak, kot smo želeli in si predstavljali od samega začetka. V času priprave na izid 4. dela slovarja se je projektu pridružil tudi nov lektor, g. Milan Žlof, ki je uveljavljeni način dela dopolnil z marsikatero novostjo in je s svojimi predlogi, rešitvami in koristnimi nasveti izjemno dragocen sodelavec.

Prva težava nove skupine je bila sestava novih pravil, ki jih je bilo potrebno izluščiti iz prvih dveh natisnjenih knjig; hkrati s tem se je ekipa lotila še dodatnega poenotenja slovnične terminologije ter dopolnitve okrajšav in oblik. Kratice avtorjev so ostale nespremenjene; dopolnili smo slovnične okrajšave (npr. ukinitvev kratice *met.* (skupna kratica za metaforo in metonimijo) in vpeljanje *metaf.* za metaforo in *meton.* za metonimijo; nove kratice: *asindet.* (asindeton, asindetično), *brahilog.* (brahilogija, brahiloško), *hibrid.* (hibrid(na) tvorba), *ixpt.* (iuxtaposito), idr.). Nekatere kratice smo priredili in uskladili s skupnim sistemom, npr. *drž. pr. v držpr.*, okrajšave jezikov pa smo precej razširili (dodane so npr. *gal.*, *beot.*, *let.*, *lit.*, *neklas.*, *poznolat.*, *skr.*,...). Razširitev seznama okrajšav za jezike je tudi posledica dejstva, da so v 4. (deloma tudi v 3. delu) ohranjene in obdelane tudi etimologije, ki so namenjene zahtevnejšim uporabnikom v opozorilo in usmeritev. Natančnejša obdelava etimologij bi terjala veliko truda in energije, sploh pa bi zahtevala veliko študija in seznanjanja z modernimi dosežki primerjalnega in splošnega jezikoslovja. Zaradi časovnih in finančnih omejitev so etimologije obdelane na osnovi sodobnejših spoznanj v bolj poljudni obliki; pri tem so izločene etimologije, ki so bile ovržene. Večinoma so omejene na primere, vzete iz grščine, italških in germanskih jezikov, slovenščine in še nekaterih drugih jezikov.

Posebno vprašanje in problem je slovenjenje antičnih imen. Po skupnem dogovoru med pregledovalci je osnovno pomagalo pri slovenjenju imen knjiga Bronislave Aubelj *Antična imena po slovensko* (knjiga je izšla l. 1999 pri založbi Modrijan); po njej je povzeta tudi večina pravil za slovenjenje. Kljub temu, da v knjigi niso zbrana vsa imena, si je na osnovi tam ponujenih rešitev in primerjav dostikrat mogoče pomagati. V nekaterih primerih odpovedo tudi splošna pravila za slovenjenje; v tem primeru je odločitev v rokah pregledovalca ali pa predmet posvetovanja. In še posebnost, ki jo je vpeljala nova skupina: imena so naglašena. Slovar ponuja vsa bolj znana in pogosteje rabljena imena, pa tudi številna manj znana imena. Vseh imen ni, kar sploh ni nenavadno, saj so pri imenoslovju vsi evropski slovarji brez izjeme nepopolni (še največ imen najdemo v Lewis-Shortovem slovarju), verjetno zato, ker lahko v tem primeru delo kaj hitro preide s slovarskega na enciklopedični nivo, kar je za uporabnika sicer dobrodošlo in dragoceno, vendar se s tem zelo poveča obseg slovarja in z njim stroški.

Še večji problem so pridevniki, izpeljani iz osebnih, krajevnih in prebivalskih imen. Pri teh se – če je le mogoče – v poslovenjeni obliki ohranja oblika, ki je blizu izvorni. Ob težjih primerih so v pomoč študija Viktorja Majdiča *Slovenski izkrajevnoimenski pridevniki* (SR 42/1994, št. 4, str. 545–570), slovenska slovnica, novi *Slovenski pravopis* (2001) in »interni priročnik« z navodili, ki ga je pripravil Kozma Ahačič. Pri imenih in pri

pridevnikih so ohranjene oblike, ki so v slovenščini že uveljavljene in udomačene; včasih je navedeno tudi več variant.

Pri izbiri besed je v 3. delu obveljalo načelo čimmanjšega poseganja v izvirno besedilo. Posegi v besedišče so bolj izraziti pri glagolih in pridevnikih, ker se v njih izraziteje začuti arhaičnost ali zastarelost pomena. Manj posegov je pri samostalnikih, kjer se starejši izrazi v precejšnji meri ohranjajo; izbira je prepuščena osebni presoji pregledovalca ob naslonitvi na SSKJ, ki pa ni vedno merilo. Četrti del odlikujejo številne dopolnitve pomenov, dodane pomenske variante in sinonimi; teh dopolnitev je na stotine. Dodanih gesel je za približno 40 strani formata A4. Prav tako so s citati dopolnjena številna mesta, kjer je bila prej samo kratica avtorja; to je pomembna in dobrodošla dopolnitev zlasti pri manjših geslih. Ponujena dopolnila in rešitve povečujejo uporabnost slovarja in njegovo znanstvenostrokovno vrednost.

Kot uvod v prvo izdajo slovarja je dr. Josip Tomiňsek napisal kratek in pregleden uvod v latinski jezik; ta je v novi izdaji zaradi zastarelosti izpuščen.

Pregled 3. in 4. dela je pripeljal do ugotovitve, da je slovar nastal ob tesni naslonitvi na najbolj uveljavljeni in razširjeni latinsko-nemški slovar, ki je bil redno učno pomagalo tudi v slovenskih gimnazijah: na legendarni *Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch* Karla Ernsta Georgesa. To vedno znova dokazujejo primeri. Vidno je že pri manjših geslih, še bolj izrazito pa pri večjih geslih, pri pomenih (ki so velikokrat dobesedno prevedeni iz nemščine) ter pri citiranju rokopisnih oz. izdajateljskih variant. Delna naslonitev na angleški Lewis-Shortov *A Latin Dictionary* je vidna v delu, ki ga je obdeloval Wiesthaler. To uporabnosti in pomena slovarja ne zmanjšuje, saj se večina sodobnih evropskih slovarjev naslanja na omenjena dva slovarja. Vsekakor bo Wiesthalerjev slovar eden večjih evropskih slovarjev, ki bo obsegal okoli 4000 strani in bo zaradi preglednosti za uporabnike veliko prijaznejši od številnih slovarjev. Po preglednosti daleč presega večino evropskih slovarjev, kar je predvsem zasluga večjih fontov; prekaša ga morda le Glareov *Oxford Latin Dictionary*. Sicer bi bilo mogoče na področju nazornosti še marsikaj narediti, vendar bi to pomenilo preveč radikalen poseg v oblikovanje gradiva, saj se je potrebno držati začrtane sheme, kot jo najdemo v prvih dveh zvezkih.

Večina pripomb, povezanih s slovarjem, je vezana na citiranje. Mnogi uporabniki pogrešajo natančnejše citiranje, torej ne zgolj z navedbo avtorja, ampak tudi z navedbo dela in mesta. To žal ni mogoče, ker slovar že v sami zasnovi tega ne predvideva. Takšno delo bi tudi ob popolni računalniški in programski podpori zahtevalo posebno skupino, ki bi se ukvarjala samo s tem, kar pa bi delo zavleklo za dodatnih pet do šest let. Ob takšnem delu bi bile zbirke antičnih besedil v elektronski obliki sicer v veliko pomoč, vendar je potrebno za znanstveno utemeljeno delo besedila preverjati po

najboljših obstoječih izdajah. Takšne enotne zbirke, ki bi zajemala vse upoštevane avtorje pa v Sloveniji ni in tudi ni upati, da bi jo kmalu dobili, ker bi pomenila izjemno velik strošek, ki bi si ga lahko privoščile samo velike in finančno močne institucije. Ogromno je tudi primerov, kjer pri avtorju ni dobrednega citata, ampak je navedena zgolj fraza (npr. *bellum agere* namesto *bellum gesserunt*) ali pa je citat poenostavljen (npr. glagol stoji v prezentu namesto v imperfektu: *res per multos agitur* namesto *res per multos agebatur* ipd.). Poseg v takšnih primerih ni nujen, kajti za razumevanje je navedena oblika povsem dovolj; odločitev glede predelave je prepuščena pregledovalcu.

•

Po dogovoru z Založbo Kres bo 6. del slovarja izšel l. 2005, torej ob 110-letnici prvih začetkov, čeprav so prvotne optimistične napovedi kot končni rok postavljale l. 2000 (kar bi bilo ob ustrežnejši podpori pristojnih institucij in pod pogojem, da bi se delo nadaljevalo v takšnem tempu, kot je bilo začeto, tudi mogoče). Po izidu 6. dela ali pa morda celo hkrati z njim naj bi izšel tudi apendiks, v katerem bodo zbrana gesla, ki jih sestavljali slovarja niso uvrstili vanj. Po izidu vseh šestih delov bo izdana tudi skrajšana (šolska, študijska) verzija slovarja, ki bo aktualnejša za manj zahtevne uporabnike in tudi cenovno dostopnejša. Pripravlja se tudi izdaja celotnega slovarja v elektronski obliki; dokončne odločitev o tem, ali bo šlo za izdajo na zgoščenkah (kot npr. Georgesov latinsko-nemški slovar, izdan v okviru projekta »Digitale Bibliothek«, Band 69) ali pa na spletu (enako kot spletni slovarji v okviru projekta *Perseus*), še ni. Ohranjeno rokopisno slovarsko gradivo, ki bo po izidu slovarja še vedno imelo pomembno dokumentarno vrednost, bo založba prepustila Rokopisnemu oddelku NUK.

BIBLIOGRAFIJA

- HRIBERŠEK (2002) – Hriberšek, M.: *Slovenski učbeniki za klasične jezike 1849–1873*. Keria IV/2 (2002), 79–93.
- ILEŠIČ (1909a) – Ilešič, F.: *Vesti „Društva slovenskih profesorjev“*. NV 17 (1909), 472–480.
- ILEŠIČ (1909b) – Ilešič, F.: *Iz upravnega odbora „Društva slov. profesorjev“*. NV 17 (1909), 800.
- ILEŠIČ (1910) – Ilešič, F.: *Izvestje „Društva slov. profesorjev“ o poslovnem letu 1908/9*. NV 18 (1910), 473–480.
- ILEŠIČ (1911) – Ilešič, F.: *Izvestje „Društva slovenskih profesorjev“ za poslovno leto 1909/10*. NV 19 (1911), 566–573.

- ILEŠIČ (1912) – Ilešič, F.: *Tajnikovo poročilo o delovanju „Društva slov. profesorjev“ 1910/1911*. NV 20 (1912), 481–487.
- IZVESTJA DSP (1919) – *Izvestja Društva slovenskih profesorjev v Ljubljani*. V Ljubljani 1919. (edina številka, ki izide)
- LSZg – Laibacher Schulzeitung
- LZ – Ljubljanski zvon
- N – Novice gospodarske, obertnijske in narodske
- NALj – Nadškofijski arhiv Ljubljana
- NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica (Ms – Rokopisni oddelek)
- ODZK – Obravnave deželnega zbora kranjskega
- PAJK (1900) – Pajk, M.: *Dr. Janko Pajk*. ZMS 2 (1900), 1–25.
- PRIJATELJ (1938/39) – Prijatelj, I.: *Kulturna in politična zgodovina Slovencev 1848–1895*. Uredil Anton Ocvirk. Ljubljana 1938 (I, II, III), 1939 (IV).
- S – Slovenec
- SN – Slovenski narod
- WESTER (1903) – Wester, J.: *Latinsko-slovenski slovar*. P 24 (1903), 29–30.
- WIESTHALER (1896/97) – Wiesthaler, F(ran): *Odlomek latinsko-slovenskega slovarja (na pokaz)*. Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani 1896/97, III–VI + 1–38.
- WIESTHALER (1923) – Wiesthaler, F.: *Latinsko-slovenski ročni slovar (A-EXTIMESCO)*. Sestavil ob sodelovanju več šolnikov in uredil Fran Wiesthaler, gimnazijski ravnatelj v p. Tiskovne stroške pokril dr. Anton Bonaventura Jeglič, škof ljubljanski. Ljubljana 1923.

MONUMENTUM WIESTHALERIANUM

The Wiesthaler Latin-Slovene Dictionary 1894–2005

Summary

The publication of a Latin-Slovene dictionary was the main condition imposed by the Austrian government if Slovene was to be permitted as the language of Latin lessons at the upper gymnasium level. Modelled on the most frequently used German and English dictionaries (Georges, Lewis-Short), the dictionary was begun by Fran Wiesthaler and his team in 1895. Despite the unfavourable political and financial situation, it was finished as early as 1914, but the lack of funding and the outbreak of World War I prevented its publication. After the war, preparations for publication were enabled by the sponsorship of the Church, but the work stopped in 1925, and the chief editor, Wiesthaler, died in 1927. The first volume of the dictionary (the entries *A–facilis*) was published nine years later, after which the project was brought to a standstill again for over half a century. It was

revived in the late 1990's by the publishing house Kres, which recruited a team to continue the work. The completion of the dictionary is scheduled for 2005, when the last (sixth) volume and an appendix with the missing entries are due to appear. Further plans include an abridged (college) version and an electronic edition, either on a CD or online in the framework of a project. This dictionary remains the most ambitious enterprise ever undertaken in the national Latin studies.

Naslov:

dr. Matej Hriberšek

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

Oddelek za klasično filologijo

Aškerčeva 2

SI-1000 Ljubljana

e-mail: matej.hribersek@guest.arnes.si